

Vervolging van roofvogels in Nederland in 2022

Rob G. Bijlsma & Peter W. van Tulden

De beschrijving van de vervolging van roofvogels in 2022 is gebaseerd meldingen en doodvondsten die bij het Central Veterinary Institute (CVI, Lelystad onderdeel Wageningen UR) binnenkwamen, of op de nestkaarten nader werden omschreven (WRN & SOVON). Er werd en wordt geregeld over gerapporteerd (Werkgroep Vogelsterfte 1981, van Ooijen 1985, Spierenburg *et al.* 1989, Quist 1992, Bijlsma 1993, van Lieshout *et al.* 1997, Zoun 2000, 2007, Bijlsma *et al.* 1998-2021, Bos 2011). Dit verslag vormt er de voortzetting van.

Werkwijze

CVI

Vergiftiging, klemmen en afschot worden op gestandaardiseerde wijze door CVI onderzocht. De eerste onderzoeksstap omvat sectie, in een aantal gevallen aangevuld met microbiologisch onderzoek. Macroscopisch onderzoek aan krop- en maaginhoud is van belang bij het vaststellen van vergiftiging en het opsporen van de mogelijke bron en toedracht. Aanwezige hagelkorrels of kogels worden uit het kadaver verwijderd en verzameld als bewijsmateriaal en/of voor eventueel onderzoek op lood. Indien de sectiebevindingen of anderszins verstrekte gegevens vervolgonderzoek vergen, wordt (orgaan)materiaal verzameld voor chemisch-toxicologisch onderzoek. Op basis van de anamnese en de bevindingen van de eerste onderzoeksstap worden inzendingen aangemerkt voor vervolgonderzoek (Zoun 2000, 2007). Na overleg met de inzender wordt of niet chemisch-toxicologisch onderzoek uitgevoerd.

Vanwege de kosten, en ook doordat er meestal een daderindicatie moet zijn (de inzender moet een idee hebben wie de dader is), worden nauwelijks nog dode roofvogels ingeleverd, en indien wel, niet altijd onderzocht op aanwezigheid van gif (afhankelijk van inzender en regio). Ook is het soms lastig om de echte oorzaak van sterfte te achterhalen, wat nogmaals benadrukt dat achterliggende informatie ter plekke verzameld op de plaats van het delict van groot belang is (Jansman 2001). Die informatie moet nauwkeurig beschrijvend zijn, zonder enige vorm van conclusie (dat laatste wordt overgelaten aan degene die autopsie verricht). Het materiaal blijft minimaal een jaar bewaard, en kan op een later tijdstip alsnog worden geanalyseerd als het onderzoek dat vraagt in verband met een gerechtelijke zaak tegen een persoon.

Werkgroep Roofvogels Nederland

De verstoring van roofvogelnesten wordt bijgehouden door de nestcontroleurs. Er wordt gekeken naar sporen rond het nest, zoals klimsporen, afgebroken takken, schotsporen, schade aan eieren of nesten en andere vreemde zaken. Dit wordt op de nestkaart vermeld. Daarnaast worden meldingen en opmerkingen van omwonenden

opgetekend; deze kunnen licht werpen op duistere praktijken, zoals verstoringen van nesten (wat wij zelden zien gebeuren, maar waarvan we de sporen aantreffen), schoten (al dan niet samenvallend met de mislukking van een nest), illegale activiteiten (vaak 's nachts) en bezigheden in houtwallen en op het land (opzettelijk snoeien bij nest, graafwerk idem). De interpretatie van sporen is uitgewerkt in een handleiding (Jansman 2001). Een nest door mensen verstoord is alleen als zodanig overgenomen indien de beschrijving op de nestkaart daartoe aanleiding gaf.

Via de veldwaarnemers kwamen veel meldingen binnen van grootschalige bos- en andere werkzaamheden; daarbij worden de bestaande regels vaak genegeerd (ook door overheid en natuurbeschermingsorganisaties, die het werk gewoonlijk uitbesteden aan bosgroepen, met alle gevolgen van dien), of zodanig soepel geïnterpreteerd dat het werk hoe dan ook voortgang kan vinden (Bijlsma 2021).

Resultaten

Vergiftiging

Er werden drie gevallen van vergiftiging geconstateerd (Tabel 1), uitsluitend van Buizerds gevonden bij Oudehorne (Friesland) op 13 januari. In één geval ging het om aldicarb, de andere twee betroffen granulaatkorrels die niet nader zijn onderzocht op gifsoort. Onder het aangetroffen vergiftigde aas bevonden zich een niet nader omschreven vogel en een vleesklomp.

Tabel 1. Doodsoorzaken van roofvogels in relatie tot menselijk handelen in Nederland in 2022; doorschieten van nesten en afschieten van broedvogels is onder nestverstoring gerangschikt. *Causes of death of raptors, inflicted by humans in The Netherlands in 2022.*

Soort <i>Species</i>	Gif <i>Poison</i>	Klem/kooi <i>Trap</i>	Afschot <i>Shot</i>	Nestverstoring <i>Nest disturbance</i>
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	0	0	0	6
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	0	0	0	2
Sperwer <i>A. nisus</i>	0	0	0	1
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	3	0	0	11
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	0	0	0	3
Totaal <i>Total</i>	3	0	0	23

Nestverstoringen waren opnieuw de grootste bron van menselijke ingrepen, althans voor zover vastgelegd (Tabel 1). Het gaat daarbij om een veelheid van activiteiten, zoals bosbouwactiviteiten (vellen, dunnen, houtafvoer, kaalkap van nestbossen) in de maand waarin voor havik en Buizerd eileg van start kan gaan (maart) of daaraan voorafgaande. Nestverstoring als bij-effect van werkzaamheden en activiteiten rond sloop, bouw of verbouw van woningen in de broedtijd, wegebouw en -onderhoud, toenemende bezoekersaantallen in natuurgebieden en festivals... allemaal genoemd als factoren die verstoring uitwerkten op broedende roofvogels. Het maakte daarbij weinig uit of een gebied in handen is van een natuurbeschermingsorganisatie of niet.

Discussie

De 2959 ingezonden nestkaarten (tot en met 31 december 2022) beschouwen we als een representatieve steekproef van de Nederlandse roofvogelbevolking. Afhankelijk van de soort gaat het om 6-20% van de landelijke populatie, gespreid over het land.

Tabel 2. Berekening van het totale aantal nestverstoringen in Nederland in 2021, waarbij 1 = aantal ingestuurde nestkaarten, 2 = aantal nestverstoringen op nestkaarten, 3 = percentage verstoorde nesten, 4 = maximum aantal paren in Nederland in 2013-15 (Hustings & Koffijberg 2018), en 5 = aantal berekende nestverstoringen in Nederland op basis van kolommen 3 en 4. *Calculation of the number of deliberately destroyed nests in The Netherlands in 2021, with 1 = no. of nest cards, 2 = number of destroyed nests on nest cards, 3 = percentage of destroyed nests based on columns 1 and 2, 4 = population size in The Netherlands in 2013-15 (after Hustings & Koffijberg 2018), and 5 = calculated number of destroyed nests in The Netherlands based on columns 3 and 4.*

Soort Species	1	2	3	4	5
Bruine Kiekendief <i>C. aeruginosus</i>	211	6	2.8	1050	29
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	381	2	0.5	2100	11
Sperwer <i>A. nisus</i>	261	1	0.4	3300	13
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	847	11	1.3	13500	176
Torenvalk <i>F. tinnunculus</i>	983	3	0.3	5000	15

De verhouding verstoord/niet-verstoord op de nestkaarten is over de Nederlandse populaties van de respectievelijke soorten omgeslagen (Tabel 2). Die extrapolatie levert een landelijk totaal van 231 menselijke nestverstoringen op, waarvan het merendeel betrekking heeft op Buizerds. Dat het aantal gemelde verstoringen bijna de helft lager lag dan vorig jaar zal deels te maken hebben met het opheffen van restricties rond Covid-19; de drukte in natuurgebieden was daardoor iets geluwd.

Een nieuwe bedreiging, met mensen als gangmaker en instandhouder, vormt hoogpathogene vogelgriep (Kuiken & Cromie 2022). Inmiddels is de verspreiding ervan landdekkend onder commerciële pluimveebedrijven (alleen al tussen 2 oktober en 21 november 2022 werden op 19 bedrijven ruim 1.3 miljoen kippen geruimd; die komen bovenop de 4.6 miljoen die daarvoor al waren geruimd; bron: www.wur.nl). Uiteraard heeft dat zijn neerslag op wilde vogels, en in het bijzonder op roofvogels die immers vaak aas eten of verzwakte dieren pakken en zodoende gemakkelijk in aanraking komen met besmette dieren (Bijlsma *et al.* 2022). De meldingen van dode wilde vogels zijn ook landelijk wijd verspreid, met een zwaartepunt in West-Nederland (waar de meeste mensen wonen) en in waterrijke gebieden (waar de grootste vogelconcentraties zitten, inclusief kolonies) (zie kaarten op www.nvwa.nl). Onder roofvogels zijn al veel soorten als slachtoffer van vogelgriep gemeld, waaronder Zearend, Blauwe Kiekendief, Buizerd, Havik, Sperwer en Slechtvalk (EFSA *et al.* 2022) en ook onder Raven bleek het in 2022 wijd verspreid (<https://dwhc.nl>).

Dode Buizerd, niet alleen slachtoffer van vergiftiging, afschot en nestverstoringen, maar ook van vogelgriep (Tekening: Jan Brinkgreve). *Dead Buzzard, one the raptor species susceptible to illegal persecution and – increasingly – avian influenza.*

Summary

Bijlsma R.G. & van Tulden P.W. 2023. Raptor persecution in The Netherlands in 2022. *De Takkeling* 31: 50-54.

Persecution in The Netherlands was recorded via autopsies of raptors found dead in the field, and by checking nests for human-caused failures. Poisoning was recorded three times (Buzzards). Human-disturbed nests were recorded 23 times, with Buzzards and Marsh Harriers the most frequent victims (respectively 1.3 and 2.8% of all recorded nests failed because of human disturbance). Based on the sample of 2959 raptor nests, and the relative frequency of species-specific nest destruction, it is calculated that at least 231 nests must have been disturbed or destroyed in 2022, intentionally or as collateral damage caused by management measures (especially in nature reserves), farming, construction, maintenance and recreation. The frequency of disturbance was less than in 2021, possibly because of a relaxation of Covid-19 related measures that had resulted in a steep increase of activities around homes and in nature reserves in 2020 and especially in 2021. Another serious threat caused by man is avian influenza (H5N1), which in 2022 wreaked havoc among wild birds including raptors (positive tests for White-tailed Eagle, Hen Harrier, Buzzard, Goshawk, Sparrowhawk, Peregrine Falcon).

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma R. 2021. Kerken van goud, dominees van hout: over de verwording van de Nederlandse natuurbescherming. Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen.
- Bijlsma R.G. *et al.* (van Kuik H., Schipperijn J., van Swieten R., Zoun P. & van Tulden P.W.) 1998-2022. Vervolg van roofvogels in Nederland in 1997-2017. De Takkeling 6: 54-61, 7: 52-58, 8: 52-59, 9: 53-60, 10: 49-55, 11: 55-63, 12: 55-63, 13: 57-64, 14: 102-118, 15: 39-47, 16: 56-64, 17: 51-55, 18: 34-40, 19: 52-57, 20: 46-52, 21: 49-56, 22: 55-59, 23: 52-60, 24: 61-66, 25: 61-66, 26: 48-53, 27: 46-50, 28: 48-53, 29: 49-53, 30: 45-49.
- Bijlsma R.G., Quist M. & Hooijmans W.-J. 2022. Vogelgriepvirus type H5N1 zorgt voor sterfte onder Nederlandse Haviken *Accipiter gentilis*. De Takkeling 30: 223-233.
- Bos N. 2011. Bijdrage van Friesland aan de vervolging van broedende roofvogels in Nederland in 2000-09. De Takkeling 19: 58-65.
- EFSA *et al.* 2022. Avian influenza overview June-September 2022. EFSA Journal 2022;20(10):7597.
- Hustings F. & Koffijberg K. (red.) 2018. Vogelatlas van Nederland: broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos, Utrecht/Antwerpen.
- Jansman H. 2001. Herkenning en opsporing van roofvogelvervolging. Tweede herziene druk. Werkgroep Roofvogels Nederland, Appelscha.
- Kuiken T. & Cromie R. 2022. Protect wildlife from livestock diseases. Science 378 (6615), 5.
- Lieshout H. van, Schipperijn J., Zoun P. & Bijlsma R.G. 1997. Roofvogelvervolging in Nederland in 1996. De Takkeling 5(1): 43-51.
- Ooijen A.J. van 1985. Roofvogelvervolging in Nederland. Nederlands Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist.
- Quist M. (red.) 1992. Roofvogels: bedreigend of bedreigd? Werkgroep Roofvogels Noord- en Oost-Nederland, Appelscha.
- Spierenburg T.J., Zoun P.E.F. & Smit T. 1989. Poisoning of wild birds by pesticides. *In*: Baars A.J. & Over H.J. (red.), Wild bird mortality in the Netherlands 1975-1989: 23-29. Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels/Centraal Diergeneeskundig Instituut, Lelystad/Zeist.
- Werkgroep Vogelsterfte 1981. Zwartboek roofvogelsterfte. Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist.
- Zoun P.E.F. 2000. Onderzoek naar de doodsoorzaken van wilde fauna ten behoeve van het opsporen van wetsovertredingen. Verslag over 1998. ID-Lelystad Rapport no. H99-2511. ID-Lelystad, Lelystad.
- Zoun P.E.F. 2007. Onderzoek naar de doodsoorzaken van inheemse wilde fauna. Verslag over 2006. CIDC-Lelystad, Lelystad.

Adressen:

RGB: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse, rob.bijlsma@planet.nl

PWvT (Centraal Veterinair Instituut, CVI): Postbus 65, 8200 AB Lelystad, peter.vantulden@wur.nl